

הרב צבי שורץ

עם בא החודש השביעי בשנה השביעית

הקדמה

ב'ויקרא רבה' (פר' כט פיס' יא) נאמר:

כל השביעין חביבין; למעלה, השביעי חביב - שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים
זבול ומעון **וערבות**. בארצות, שביעית חביבה - ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה
תבל. בדורות, שביעי חביב - אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד **חנוך**. באבות,
שביעי חביב - אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם **משה**. בבנים, השביעי חביב -
שנאמר **דוד** הוא השביעי. במלכים, השביעי חביב - שאול איש בושת דוד שלמה
רחבעם אביה **אסא**. בשנים, שביעית חביבה - שנאמר **והשביעית** תשמטנה
ונטשתה. בשמיטין, שביעי חביב - שנא' וקדשתם את שנת החמשים. בימים,
שביעי חביב - שנאמר ויברך אלוקים את **יום השביעי**. בחדשים, שביעי חביב -
שנא' **בחדש השביעי** באחד לחדש.

החודש השביעי הוא חביב והשנה השביעית חביבה. וממילא, החודש השביעי בשנה
השביעית - חביב הוא ביותר.

א. חודש תשרי בשנת השמיטה - עוצמה כפולה

חודש תשרי הבעל"ט בשנת השמיטה הקרובה הוא מפגש של 'שביעין חביבין'. אולם לא
רק חביבות יתירה יש לחודש השביעי בשנה השביעית, אלא יסודות עומק משותפים יש
בין חגי חודש תשרי לבין שנת השמיטה. **המפגש בין החודש השביעי לשנה השביעית**
מעצים הן את חגי החודש והן את השנה השביעית כולה. וכך כותב הרב קוק ב'עולת
ראיה' (ח"ב עמ' מט, ד"ה עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה):

בא הכתוב להשמיענו שלא רק בחינת ההוספה של הקדושה שיש בשבת שהיא
עולה במעלתה עילוי גדול על צורת הזמן של כל יום מימות החול אלא גם על
הבחינה היומית התדירה יש בשבת קודש בחינה של שבת מיוחדת ומעלה את
תוכן הקודש התמידי שקרבן התמיד מתייחס אליו עד שבמעלת הקודש של
קדושת השבת לא נמצא שום נקודה שיש שם קדושה כזאת שהיא מתייחסת
לאחד מימות החול כי כל היום כולו מהחל ועד כלה עומד הוא בקדושתו
המיוחדת.

מדברי הרב קוק עולה שקורבן תמיד של כל יום הקרב בשבת, מקבל גם הוא את קדושת השבת. כך גם כל חגי תשרי מקבלים תוספת קדושה בשנת השמיטה במאמר זה ברצוני להתמקד בחגי תשרי: ראש השנה, יום הכיפורים, שבת תשובה, סוכות ושמיני עצרת, ולהראות איך השתא - **שנת השמיטה, מקבלים חגים אלו תעצומות קודש של שנה שכולה שבת לה'.** את עיקרי הדברים לקחתי מספרו של הרב חיים ישעיה הדרי שליט"א, 'שבת ומועד בשביעית' (בהוצאת מכון התורה והארץ).

ב. ראש השנה בשביעית

מסכת ראש השנה פותחת: 'ארבעה ראשי שנים הם: באחד בתשרי ראש השנה לשנים לשמיטין וליובלות'. ובגמרא (ח ע"א) מבואר: לשנים - לשטרות, שמונים למלכי אומות העולם. ולרבי זירא, לשנים - לתקופה, כדברי ר' אליעזר, שבתשרי נברא העולם. דעה נוספת היא שאחד בתשרי הוא ראש השנה לדן: שהקב"ה דן בראש השנה את כל באי עולם, עד תשרי הבא. ומניין? דכתיב: 'מרשית השנה ועד אחרית שנה' (רשית' - אותיות תשרי). בראשית שנה נידון מה יהיה בסופה. ומניין שבתשרי הוא? דכתיב 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו', איזהו חג שהחודש מתכסה בו? הווי אומר, זה ראש השנה, וכתיב 'כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב'.

ולשמיטין - (ברש"י: 'שמסנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה') דכתיב 'שבת שבתון יהיה לארץ'. וגמר שנה שנה מתשרי, דכתיב 'מרשית השנה ועד אחרית שנה'. מן הגמרא הנ"ל כבר רואים שמאותו מקור לומדים על ראש השנה בתור יום דין ועל תחילתה של שנת השמיטה. גם ראש השנה של מוצאי שביעית, הסוגר את שנת השמיטה, קשור הוא לשמיטת כספים שחלה בסופה של שנת השמיטה. וכך נפסקה ההלכה ברמב"ם (הל' שמיט"י פ"ט ה"ד):

אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה לפיכך המלוה את חברו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה וכשתשקע חמה בלילי ר"ה של מוצאי שביעית אבד החוב.

ולדעת הרא"ש (גיטין פ"ד סי' כ) כבר חל דין 'לא יגוש' בהלוואה בראש השנה של תחילת שנת השמיטה.

בטעמה של שמיטת כספים מבאר ה'שם משמואל' (פרשת משפטים, תרע"ו): שהרי כל חוב הוא כעבד לוה לאיש מלוה ובשביעית נעשו כל ישראל כאיש אחד ועל כן כמו שבאיש אחד לא שייך לומר שקצתו הוא עבד לקצתו כן הוא בשביעית כל הכלל כולו כאיש אחד וע"כ משמט כספים.

יסוד זה הוא גם עניינו של ראש השנה. בראש השנה עוברים לפני ה' כבני מרון, ולדברי ר' יהודה פירש הדבר הוא שכולם נסקרים בסקירה אחת. ובלשונו של הרב הדרי: עם שקיעת השמש של היום האחרון לשמיטה תיחתם השנה השביעית ותשמיע את הצליל האחרון הגבוה ביותר. אומה שלמה שאין בה לוויים ומלוויים, משעבדים ומשועבדים, העומדת בשמחה רבה ומקבלת עול מלכות שמים. אור חדש יורד

לעולם עם התקדש החג - אור אחדות ישראל. מתנת הפרידה של השמיטה - סקירה אחת הממתקת את כל הדינים. שנת אחדות זו מתחילה מראש השנה של שנת השמיטה, והצלחת הכלל המאוחד מתבררת בסופה, בשמיטת הכספים, ועוד יותר במעמד 'הקהל' בסוכות, במוצאי שנת השמיטה.

ג. ה' הוא המלך

כל עניינו של ראש השנה הוא להמליך את הקב"ה. כך כתוב בנוגע ל'מצוות היום בשופר': 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". בתפילת 'מלכויות' אנו אומרים: 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', עד 'והיה ה' למלך על כל הארץ'. גם ה'זכרונות' וה'שופרות' נמשכים מיסוד מלכות ה', ה'זכר כל מעשי עולם ופוקד כל יצורי קדם'. לכבודו מריעים בקול שופר, ומתפללים לקיום הנבואה בתקיעת השופר של קיבוץ הנדחים, שבו 'שתחוו לה' בהר הקדש בירושלים'.

והנה ב'ספר החינוך' (מצווה פד) נאמר בנוגע לשמיטת קרקעות: משרשי המצוה לקבוע בליבנו ולצייר ציור חזק במחשבתנו את חידוש הועלם וכדי להזכיר לכל מי הוא מלכו ואדונו של עולם, ציווה הקב"ה להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביתה בה, כדי שיזכור האדם שהארץ לא בכוחה וסגולתה תוציא אותה כי יש אדון עליה ועל אדוניה וכשהוא חפץ הוא מצווה להפקירה. אם כן בראש שנת השמיטה, עולה קילוסו של הקב"ה, מלכו של עולם, גם מצד יום טוב של ראש השנה וגם מצד מצוות השמיטה והפקרת השדות.

ד. תקיעת שופר בשביעית

ר' סעדיה גאון (מובא בשמו באבודרהם, בפירוש תפילת ר"ה)¹ מנה עשרה עניינים בתקיעת השופר:

העניין השלישי להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו וקול שופר חזק מאד ונקבל על עצמנו מה שקיבלו אבותינו על עצמם נעשה ונשמע. רס"ג מדגיש את הקשר שבין מתן תורה, שבו אמרו 'נעשה ונשמע', לבין מצוות השופר בראש השנה, שבה מקיימים מצוות 'נעשה' בתקיעה, ויוצאים ידי חובת 'נשמע' בשמיעת קול השופר. אולם בשנת השמיטה מקבל טעם זה תוספת חיזוק, שהרי בדברי חכמים ביטוי זה של 'נעשה ונשמע' התייחד (ויקרא רבה, פר' א פ"ס א) על שומרי השביעית, שהם 'גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו'. ובמחשבת החסידות התייחד ביטוי זה במיוחד ללימוד התורה שבשנה השביעית. וכך דרשו בגמרא (שבת פ"ח ע"א):

1. אבודרהם, טעמי התקיעות (הוצ' אושא תשכ"ג, עמ' רסט).

בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה רז זה לבניי, רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו דכתיב ברכו ה' מלאכיו גיבורי כח עושי דבר לשמוע בקול דברו.

ובמדרש שם, כתוב:

נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן וזה דבר השמיטה מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר.

וזו לשון 'שפת אמת' (בהר, תרמ"ז):

התורה היא מעולם העליון ואינם יכולים לזכות לתורה עד שמבטלין כל עוה"ז ונמשכין לבטוח בו ית' בלבד. ובאמת לאו כל מוחא סביל דא רק מיוחדים שנקראים מלאכיו ומכל מקום יש זמנים שנמצא התעוררות בבני ישראל ולא רק ליחידים והוא בשנת השמיטה וכו' הייתה מתגלית להם הארת קבלת התורה כמ"ש עושי דברו ועי"ז לשמוע בקול דברו עושי דברו - שומרי שמיטה לשמוע בקול דברו - שופר תרועה. ובאמת פירוש עושי דברו הוא שאין להם עבודה אחרת רק זו, כמלאך שאין בו רק שליחותו ובשנת השמיטה היו עסוקין רק בתורת ד'.

לפי דברים אלו, תקיעת השופר של ראש השנה שבשנת השמיטה אינה רק מעוררת את זיכרון מעמד הר סיני, שבו קיבלו ישראל תורה, ואת זיכרון נותן התורה. תקיעת השופר בשמיטה מעוררת אותנו לקיום תורה ומצוות, לחיבור של 'נעשה ונשמע'. חיבור זה מתקיים בתקיעת השופר של 'גיבורי כוח', התוקעים ושומעים קול תרועה, ומחילים במרחב חייהם את שנת השמיטה. 'גיבורי כוח' אלו משליכים יהבם על ה' ושומעים בקולו, ואף זוכים להיות כמלאכים, שזוכים להתעלות ולהעמיק בתורה ה' בדבקות.

ה. שבת תשובה בשביעית

הרב הדרי בספרו 'שבת ומועד בשביעית', בפרק 'שבתה של השביעית', אסף כעמיר גורנה את המקורות הרבים המקשרים את יום השבת לשנה השביעית. אני אביא דברים רק בנוגע לקשר של השבת לתשובה, ולקשר בין השבת והתשובה לשביתת הקרקע. ישנו קשר עמוק בין השבת לבין השנה השביעית, הנקראת גם היא שבת לה'. הרב קוק, בהקדמה ל'שבת הארץ', משרטט קווי דמיון בין שבת לשמיטה:

היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים בכל שבת. בא שבת באה מנוחה... יום קדוש אשר בו תתגלה נטיית האומה ביחידה... את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד פועלת היא השמיטה על האומה בכלל... למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה וכשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה' סגולת הארץ וסגולת האומה מתאימות יחד.

בכל שבת מתנוצץ אור של תשובה, מכוח תשובתו של אדם הראשון, שגילה את עומק יסוד התשובה בשבת. וכן נאמר ב'בראשית רבה' (פר' כב פס' כח):

כשפגש אדם הראשון את קין אמר לו מה נעשה בדיןך אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת. ופירוש 'עץ יוסף' על המדרש ממשיך וכותב: 'טוב להודות לה' - טוב להתוודות לפני ה'". אולם שבת תשובה, החלה בעשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים, הרי היא מוקדשת כל כולה לתשובה. מסגולת שבת זו שהכול בה שב לאיתנו הראשון וליסודו הטהור, וכך גם שמה של השבת: 'שבת תשובה'. בשנת השמיטה יש דגש מיוחד על תשובת האדמה, וכך כתב בעל 'מאור ושמש' (ויקרא כה):² ושבתה הארץ שבת לה' רצה לומר שם תשוב הארץ לה' בתשובה שלימה על ששינתה תפקידה בימי בראשית...

נמצא שיש בשביתת הקרקע מיסוד התשובה, וראיה לדבר שהציווי על השמיטה בהר סיני ניתן לאחר שנועשו ישראל בעלי תשובה, ובאו בברית השנייה. בשבת תשובה מתלכדות שלוש שביעיות: היום שביעי, בחודש השביעי, בשנה השביעית. תשובת האדם, האומה והארץ, מעמיקים את יסוד התשובה בשבת עילאה זו.

1. יום הכיפורים בשביעית

קשרים רבים יש בין יום הכיפורים לשמיטה וליובל. ב'לקוט שמעוני' (תהלים קלט) נאמר:

ימים יוצרו ולא (לו קרי) אחד בהם ר' יהושע אומר: שש"ה ימים הם וליחידו של עולם אחד בהם... ברא שנים וברר לו אחד מהן - זו שביעית. ברא שבועים וברר לו אחד מהם - זה יובל.

'ולא (לו) אחד בהם', הקרי והכתיב משלימים זה את זה. אין יום כמו יום הכיפור, אין שנה כמו השנה השביעית, ואין סופן של שְׁבִיעִיּוֹת שנים כמו שנת היובל. אולם כל אלו רק 'לו' הם: שייכים הם ליחידו של עולם, והארה אלוקית מייחדת אותם.

ועוד, יום הכיפורים נקרא בתורה 'שבת שבתון', כמו שנקראת גם שנת השמיטה (ויקרא כה, ד): 'ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'. המהרש"א (חידושי אגדות, יומא ב ע"א) מפרש את דברי המשנה: 'שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין את הכהן הגדול', ומסביר את משמעות המושג 'שבת שבתון'. הוא מבאר שיש ביום הכיפורים בחינה של היום השביעי. ה' יתברך נתן לנו שישה ימים טובים: ר"ה - יום אחד, שני ימי חג הסוכות, שני ימים - פסח ויום אחד - שבועות. ימים טובים אלו ניתן לדמות מעט לימי החול, שכן מותר בהם אוכל נפש. עוד נתן לנו ה' יתברך יום ז' - יום הכיפורים, הדומה לקדושת השבת, שאסור בכל מלאכה. אם כן, קדושת יום הכיפורים כקדושת יום השבת, שכן גם הוא בגדר 'שביעי'. יום הכיפורים נקרא 'שבת שבתון', כמו השבת, מה שאין כן שאר ימים טובים, שלא נקראו, אלא 'שבתון'. מדברי המהרש"א עולה שיום

2. מאור ושמש, הוצ' מכון אור הספר תשע"ב, עמ' קצא.

כיפור מלבד היותו יום טוב יש בו גם בחינה של שבת, וכבר ראינו לעיל את מעלת השבת בשמיטה. ועוד ליום כיפור יש מעלה כפולה, בשל היותו 'חג שביעי', ולכן זכה לכינוי 'שבת שבתון' בהיותו יום שביעי של שביתת יום טוב. ובשנה השביעית, הנקראת גם היא 'שבת שבתון', מתעצמת קדושת יום הכיפורים לעילא ולעילא.

ז. תקיעת שופר של יום כיפור

תקיעת השופר עם צאת היום הקדוש אחד תפילת נעילה נזכרת לראשונה בתשובת הגאונים, ובעניינה של תקיעה זו נאמרו כמה טעמים. בתשובת רב האי גאון נכתב שלא מצינו טעם, זולת היותה זכר ליובל:

אלא כמדומה לי שהוא זכר ליובל שהיו תוקעין בשופר ביום הכיפורים ולפי שאינו ברור חשבון היובל התקינו בכל שנה לתקוע זכר ליובל שתקעו בזמן שבית המקדש היה קיים.

האדמו"ר האמצעי של חב"ד, הרש"ב (עטרת ראש, שער יו"כ פ אות א) מביא שתקיעה זו אינה רק זכר ליובל אלא חלק מהותי מתקיעת היובל, וזו לשונו:

שכל תקיעות שופר שבכל יו"כ שבכל שני שמיטה עולה בשופר דיובל בשנת החמישים שהוא עולה בשופר דיובל הכללי וכו' בכל שמיטה מז' השמיטות יש עליה מיוחדת בפני עצמה וכו' וכדוגמא ממש יש עליה בכל נעילה דיו"כ עכשיו ולזה נקרא שבת שבתון וכו' בנעילה דיוהכ"פ בז' פעמים ד' הוא האלוקים שהן ז' עליות דז' מדות דבינה שבז' שמיטות היובל עד שער החמישים.

הרש"ב מבין שיובל, הבנוי משבע שמיטות, אין עניין הספירה אליו רק ספירה טכנית של ארבעים ותשע שנים שבסופן באה שנת היובל. אלא כל שמיטה היא חלק מהותי מהיובל, כמו שביעית ממנו. בצירוף שבע שביעיות - מופיע יובל שלם. כך מתנוצץ היובל בכל תקיעה של יום הכיפורים, ובכל שנה משלימים חלק מתקיעת היובל. בשנת השמיטה, שהיא קדושה יותר - מופיעה הארה גדולה יותר, עד התקיעה ביובל עצמו. יוצא שתקיעת יום כיפור מתגדלת כל שנה, מתעצמת בשמיטה, ומגיעה לידי שלמות ביום הכיפורים של יובל. יום הכיפורים של היובל, מסיים את שלב החירות של העבדים, ששנת הדרור שלהם כבר מתחילה בראש השנה (ר"ה ח ע"א):

מראש השנה לא היו עבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדים לאדוניהם אלא אוכלים ושותים ועטרותיהם בראשיהם (ברש"י להראות שיצאו לחפשי) ועם תקיעת היובל נפטרו עבדים לבתיהם ושדות חוזרות לבעליהן.

אולם מלבד תקיעת היובל, הרי כל עיקרה של תקיעת שופר בראש השנה, תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה, נלמד משופר יום הכיפורים ביובל. למדו זאת מכך שכתוב בתורה שלוש פעמים 'תרועה' - פעמיים בראש השנה: 'יום תרועה' ו'זכרון תרועה', ופעם אחת ביום כיפור: 'והעברת שופר תרועה בחודש השביעי ביום הכיפורים תעבירו שופר כל ארצכם'. מיתור החודש השביעי לומדת הגמרא שם (ר"ה לד ע"א): 'ללמד שכל תקיעות החודש הזה הוא זה כזה'. כוונת הלימוד שאת תקיעת היובל ביום הכיפורים

לומדים מראש השנה. כפי שבראש השנה תוקעים שלש פעמים 'תרועה', כך גם ביום כיפור תוקעים שלש תרועות. ושני דברים בתקיעות ראש השנה נלמדים מיום כיפור: א. שתוקעים בשופר ולא בכלי אחר, שכן השופר מוזכר רק ביום כיפור: 'שופר תרועה' (ויקרא כה, ט). ב. שלפני כל תרועה ולאחריה, תוקעים קול של תקיעה - קול פשוט וחלק ולא קול יבבה. שכן לגבי יום כיפור נאמר הפועל 'העברה' שמשמעותו העברת קול פשוט, ופועל זה מופיע פעמיים, לפני המילה תרועה ולאחריה: 'והעברת שופר תרועה... בחדש השביעי תעבירו שופר' (שם).

ה. יום הכיפורים שחל בשבת

יום כיפורים, מלבד היותו יום תענית ויום סליחה, תשובה, כפרה וטהרה, הריהו יום טוב גמור ומלא שמחה ועדן; כדברי המשנה (תענית פ"ד מ"ח): 'לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים'. אנו גם מברכים 'שהחיינו' בליל יום הכיפורים, כמו בכל יום טוב, וכשחל יום הכיפורים בשבת הרי עונג השבת מתעצם. על הפסוק (תהילים מג, ו): 'כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי', מפורש בספר 'נעם מגדים':³

דכמו חלב ודשן כן תשבע נפשי בהיותי שפתי רננות יהלל פי כי הצדיק ישבע מעבודת ד' כאילו אכל ושתה וכאשר מצינו בקרא ויחזו את האלוקים וכו' דמה שזכו ליהנות מזיו השכינה היה אצלם כאכילה ושתיה וכו' וזהו שאמרו חז"ל שבת קי"ח ע"ב אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות היו נגאלין וכו' הכונה לשבת ויוהכ"פ דשניהם נקראים שבת וכשחל יוהכ"פ בשבת אזי א"א לקיים שניהם שזה מצוותו בעינוי וזה מצוותו בעונג. אבל בצדיק גמור שכל עינוגו עבודת ד' אזי מקיים ביוהכ"פ גם עונג שמתענג על ד' בעבודה הקדושה בתפילת היום ושירות ותשבחות ויערב לו זה מנופת צוף וכל טעם וכו' ואם היו כל ישראל בבחינה קדושה זו של שבת ויוהכ"פ מיד נגאלין...

הרי שיש בחינה כפולה של עונג כפול ביום הכיפורים שחל בשבת. ועוד יותר מכך - ביום הכיפורים שחל בשבת שנה השביעית, ובלשונו של הרב הדרי:

דרור הגאולה יתעצם יתעמק ויוכפל בבואו ביוהכ"פ שחל בשבת עם קריאת הדרור לעמלים, לשבים, ולשובתים. לעמלים - בששת ימי המעשה, לשבים - ביוהכ"פ ולשובתים - בשנה השביעית.

השנה יחול יום הכיפורים בשבת, ויהיה בו מיזוג של ארבע שביעיות: היום השביעי, בחודש השביעי, בשנה השביעית, וכבר הקדמנו שיום הכיפורים יש בו בחינה של 'שביעי' לעומת ימים טובים אחרים. הרי קדושה מרובעת זו היא מעין בחינה של ארבע אותיות של השם המפורש, שלדברי הגמרא (קידושין ע"א ע"א) מוסרים אותו חכמים לתלמידיהם פעם אחת **בשבוע**. בתחילת פרשת בהר מבאר בעל 'הטורים' ש'פעם אחת בשבוע' - הכוונה היא לשנת השמיטה. לכן סמוכה פרשת השמיטה לפרשת המקלל, כדי לרמוז על

3. נעם מגדים, לרב אליעזר הלוי הורוויץ, מונקאטש תרס"ה, דף קמז ע"א.

שם ה' המפורש בשמיטה. ראוי השם המפורש להתגלות בשנת השמיטה, כי שנה זו היא כה נשגבת ועליונה עד שההעלם בשאר השנים נהיה גלוי בה. בשנת השמיטה מתגלה שם ה', כמו שבזמן שבית המקדש קיים, אמר הכהן את שם ה' המפורש.

ט. סוכות בשנה השביעית

יש קשר בין סוכות, ספירת העומר ושנות השמיטה. שלושתם בנויים במתכונת של שבע ושמונה: שבעת ימי הסוכות - ושמיני עצרת. ספירת העומר שבעה שבועות - ובסופם 'עצרת', חג השבועות. ובשמיטה, 'וספרת לך שבע שנים שבע פעמים', ובסופן שנת החמישים - היובל.

וזו לשון הרמב"ן (ויקרא כג, לו):

וצווה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם כי כולם קדושים ובתוכם ה' ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם וקדש יום שמיני כשמיני של חג והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד והוא יום מתן תורה ולכן נקרא ובכל מקום חג השבועות עצרת כי גם הוא ביום השמיני של חג שקראו הכתוב כן וזהו מאמרם שמיני רגל בפני עצמו לכן יזכיר בחג הסוכות שבעת ימים ולא יזכיר שמיני כי הוא רגל בפני עצמו ואיננו חג סוכות. ולפני כן (שם כג, טו) כותב הרמב"ן:

והנה מס' הימים מיום התנופה עד יום מקרא קדש (בספירת העומר) כמספר השנים משנות השמיטה עד היובל והטעם בהם אחד... ויקדש יום החמישים הנספר בידו כמו שאמר ביובל.

י. אחדות בסוכות ובשמיטה

מצוות חג הסוכות - הישיבה בסוכה ונטילת ארבעת המינים, יש בהן מיסוד האחדות. הסוכה, הפתוחה לאושפיזין, מורה על אחדות: 'ובסכת תשב' - חסר ו' - 'מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת'. גם ארבעת המינים מרמזים על אחדות. ב'מדד רבה' (ויקרא רבא, פר' ל פיס' יא) מובא שארבעת המינים רומזים על ארבע כיתות בישראל; מהם שיש בהם גם טעם וגם ריח, מהם שיש בהם טעם בלבד או ריח בלבד ואלו שאין בהם טעם ואין בהם ריח - ואמרה התורה: יהיו כולם באגודה אחת.

על פי המקובלים, טוב ליטול את ארבעת המינים בסוכה, כדי לאחד את העם עם הארץ. שהרי הסוכה היא בבחינת ארץ ישראל, וכן כתוב (תהלים עו, ג) 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון'. אם כן עניינן של מצוות סוכה ולולב היא אחדות כל ישראל בארץ. זוהי גם עניינה של השמיטה. רק בארץ נקרא עם ישראל 'גוי אחד', כפי שמובא בזוהר. ובמאמר זה מהזוהר פותח הרב קוק את ההקדמה ל'שבת הארץ': 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (שמואל ב ז, כג) - 'ודאי בארץ הם גוי אחד עמה איקרון אחד ולא אינן בלחודייהו' (זהר

ויקרא, צג ב). כי בשמיטה הנוהגת בארץ ישראל הופך העם בארץ לגוי אחד.⁴ וכך כתב 'שם משמואל' (ויקרא, כה):⁵

שמיטה היא מצד הכלל להיות כולם אחד כמו שנאמר והייתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך שתהיה יד כולם שווה וכל ישראל כאיש אחד וע"כ תמצא שכל פרשות השמיטה נאמרו בלשון יחיד תזרע שדך ואיתא בזוהר הקדוש שכל מקום שנאמר בלשון יחיד הוא מצד הכלל שהם כולם יחד כאיש אחד וכמו שאמר ויחן שם ישראל בלשון יחיד כאיש אחד בלב אחד.

הרי שנטילת ארבעת המינים המאוחדים באגודה אחת בתוך הסוכה האחת בשנת השמיטה מעמיקה את האחדות, ויש בכך מעלה מיוחדת, ועולה היא כנגד האחדות העליונה הנאצלת של 'ה' אחד ושמו אחד.

יא. במועד שנת השמיטה בחג סוכות

מצוות הקהל, שחלה בסוכות של **השנה השמינית**, נקראת בתורה (דברים לא, י) 'במועד **שנת השמיטה**', ולא 'בשנה השמינית'. הסיבה לכך היא שחג הסוכות הוא סיום השנה החקלאית, 'וחג האסיף תקופת השנה' (שמות לד, כב). וכן כתב רש"י (שמות שם): 'לשון מסיבה והקפה שבו מסתיים היקף ומחזור שנה אחת ומתחילה שנה אחרת'. וכך כתב גם 'אבן עזרא'. ולכן גם נקרא חג הסוכות 'בצאת השנה **באספך** את מעשיך מן השדה'. 'אסיף' הוא הפעולה המסיימת את הגידול של היבול שהחל באביב. חג הסוכות מסיים שנה ומתחיל שנה אחרת. ולפי זה מצוות הקהל, שחלה בשמינית היא בתום השנה השביעית, ולכן מכנה התורה את סוכות 'מועד שנת השמיטה', וסוכות של השנה השמינית נחשב סיום השנה השביעית. גם שלושת הרגלים מתחילים בניסן עם בוא האביב, ממשיכים בשבועות עם הקציר, וכלים בחג הסוכות עם האסיף.

יב. שמחת תורה ומצוות הקהל

יש דמיון רב בין מצוות הקהל מן התורה לשמחת תורה. שמחת תורה שנחגגת בשמיני עצרת היא הנהגה מאוחרת שהייתה נהוגה בבבל. שם סיימו לקרוא את התורה כל שנה בשמיני עצרת, ולעומת זאת בארץ ישראל סיימו את מחזור הקריאה בתורה כל שלוש שנים. שמחת תורה הונהגה בארץ לאחר תקופת הגאונים.⁵ בגלל הדמיון בין מצוות הקהל לשמחת תורה, ה"אברבנאל" בפירושו לתורה (דברים לא, א ד"ה וצוה הקהל) רצה לומר שפרשת הקהל היא המקור לשמחת תורה, שמנהג שמחת תורה בימינו נשאר ממה שהיה נהוג בזמן מצות הקהל שבכל שנה היה גדול הדור קורא בחג הסוכות חלק מן התורה והיה משלים ספר בראשית ושמות ויקרא ובמדבר בשש שנים ובשנת השביעית היה

4. שם משמואל, שנת תר"ע, (ירושלים תשנ"ב, עמ' שלה).

5. לדברי אברהם יערי, בספרו 'תולדות חג שמחת תורה', עמ' 356, המנהג הובא לא"י רק לאחר מפלת הצלבנים ע"י גולי צרפת.

קורא המלך והיה מסיים את התורה וע"כ נוהגים שהגדול שבקהל מסיים אותה והוא בעצמו קורא בלי מתורגמן לדמיון מעשה המלך בזמן ההוא. והרב ש"ק מירסקי במאמר 'הקהל'⁶ כותב:

עם חורבן הבית התבטלה מצוות הקהל עם גינוני המלכות שבה, ונתקפלה בחג הסיום של קריאת התורה בקהילות ישראל.

אכן יש קווי דמיון רבים בין מנהגי החג למצוות הקהל: מלך ישראל הקורא בתורה, נעשה ל'מלכא דרבנן' - חתן תורה. החיוב להביא את כל הטף ל'הקהל', נשתלשל בעליית קטנים לקריאה בתורה, ולעליית 'כל הנערים'. קריאת הפרשות של משנה תורה היא היתד למנהג ותיקין בליל 'הושענא רבה', בקריאת פרשות ספר דברים. קריאת מגילת 'קהלת' בסוכות גם היא נקראת מן הטעם ש'דבריו נאמרו בהקהל' (ויש מקומות שקוראים אותה בשבת חול המועד סוכות או בשמיני עצרת). ואף שאין ללמוד מכך על המקור לשמחת תורה, הרי השראה מרוח 'הקהל' - וודאי שיש כאן.

מצוות הקהל במוצאי השמיטה הריהי חותמת את שנת השמיטה המרוממת, שבה האומה התעלתה ברוחה והקדישה עצמה לחיי רוח, תוך לדאגה לצרכים בסיסיים בלבד, עם מידות הוותרנות והנדיבות, ביטחון בה' והתבטלות לדבר ה'. ראוי לאומה לסיים שנה זו במעמד מלכותי שהיא מעין 'מעמד הר סיני' (רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ה), שנקרא בתורה 'יום הקהל'. שמחת התורה בשנת השמיטה, וביותר במוצאי שמיטה, הרי היא מעמיקה את חיבוב התורה ואת שמחת העם בתורה שהיא משוש חיו. (לכן ב'שמיני עצרת' יש גם הקבלה לחג מתן תורה, 'עצרת', החל לאחר ארבעים ותשעה יום). בשמחת תורה בשמיטה ובמוצאי השמיטה מתעלה היחיד ומתעלה האומה למדרגת 'מעמד הר סיני', ולשמחה של אחרית הימים שאליה נתאוו החכמים והנביאים 'שהיו פנויים בתורה וחכמתה' (רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ד).

שמחת תורה קשורה בדרך נוספת למעמד הר סיני ולאמירת 'נעשה ונשמע'. קיום מצוות רבות בכל חודש תשרי ובייחוד בשבעת ימי הסוכות: מצוות סוכה וארבעת המינים, הוא בבחינת 'נעשה'. לעומת זאת שמחת תורה, שהיא שמחה בלא מצוות, היא בבחינת 'נשמע'. וכך כותב השפת אמת' (לסוכות, תרס"ב, ד"ה נגיל):

לפי שתשרי ירח האיתנים דתקיפי במצוות שופר יוהכ"פ סוכה לולב ערבה ניסוך המים לכן זוכין אז לאור תורה בשמחת התורה ולכן הקדימו אבותינו נעשה לנשמע שהבינו שאין יכולים ליקרב אל אור התורה רק ע"י הקדמת מעשה המצות.

נמצא שמצוות החודש הן בבחינת 'נעשה' ולעומתם שמחת תורה בבחינת 'נשמע'. צמד זה של 'נעשה ונשמע' נדרש בדברי חז"ל (ויקרא רבה פר' א פ"ס א) על שומרי שביעית: 'גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו'. יוצא אפוא ששמחת תורה בשנת השמיטה, וביותר 'במועד שנת השמיטה', היא מדרגה עליונה של קבלת התורה הראויה לימות המשיח.

6. הרב ש"ק מירסקי, 'הקהל', תלפיות (תשי"ג, שנה ו, חוב א-ב) עמ' 92-118.